

مقایسه عملکرد مالی مدیریت‌های مناطق بانک‌ها و تفکیک اثرات کشوری، استانی و رقابت‌مندی آنها به روش “سهم بازار پایدار”

علیرضا عرفانی^۱

حمیدرضا کردلویی^۲

محمد مهدی کاکاوندی^۳

اسماعیل شمسیان^۴

تاریخ پذیرش: ۹۵/۰۷/۰۶

تاریخ دریافت: ۹۵/۰۳/۱۹

چکیده

در مقاله پیش رو، با الهام‌گیری از روش سهم بازار پایدار (CMS)، مدلی ارائه خواهد شد که با استفاده از آن مدیران ارشد یک بانک می‌توانند اثر کل مربوط به تغییرات در حجم سپرده‌گذاری‌ها و تسهیلات اعطایی را به عوامل تشکیل دهنده آن‌ها تجزیه نموده و با استفاده از این روش، ارزیابی مناسب‌تری را نسبت به مدیران مناطق خود، به عمل آورند. به طور کلی تغییرات مشاهده شده در ترکیب سپرده‌ها و تسهیلات یک بانک متأثر از سه عامل بوده که تنها یکی از این عوامل تحت کنترل بانک است؛ لذا بانک‌ها باید تنها بر اساس این یک عامل، مدیران خود را در هر منطقه مورد ارزیابی قرار دهند. عوامل مذکور عبارتند از ۱- تأثیرات کشوری که ناشی از سیاست‌های پولی و مالی اجرا شده در کل کشور بوده و بانک در کنترل کردن آن‌ها نقشی ندارد. ۲- اثرات استانی که مربوط به ویژگی‌های منطقه‌ای هر استان بوده و بانک در این مورد نیز بصورت چشمگیری تأثیرگذار نیست. ۳- اثر رقابت‌مندی که به معنای میزان تلاش و اثر بخشی مدیران هر منطقه بوده و با استفاده از آن، می‌توان به خوبی مدیران یک منطقه را مورد ارزیابی قرار داد. این مقاله برآن است تا ابتدا به معرفی روشی بپردازد که با استفاده از آن، بتوان این سه اثر را از یکدیگر جداسازی کرد و پس از آن، روش مذکور را در یکی از بانک‌های خصوصی کشور پیاده‌سازی کرده و نتایج آن را گزارش نماید. لازم به ذکر است پس از انجام محاسبات لازم و استخراج نتایج، مشخص شد که مدیران بانک مورد مطالعه، در هیچ یک از زمینه‌های جذب سپرده و پرداخت تسهیلات، نسبت به سایر رقبا عملکرد مناسبی نداشته‌اند.

واژه‌های کلیدی: سهم بازار پایدار (CMS)، اثر کشوری، اثر استانی، اثر رقابت‌مندی، بانک.

۱- دانشیار اقتصاد دانشگاه سمنان، سمنان، ایران

۲- استادیار مدیریت مالی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی، تهران، ایران

۳- دانشجوی دکتری اقتصاد دانشگاه تهران، محقق بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، تهران، ایران

۴- دانشجوی دکتری اقتصاد دانشگاه سمنان، سمنان، ایران

۱- مقدمه

بازارهای مالی و ابزارهای آن، یکی از موضوعات مهم مورد بررسی توسط اقتصاد مالی است و یکی از مهمترین این ابزارها در جهان و به خصوص کشورهای در حال توسعه، بانک و صنعت بانکداری می‌باشد. امروزه بانکداری یکی از با اهمیت‌ترین بخش‌های اقتصادی به شمار می‌آید. بانک‌ها با سازماندهی و هدایت دریافت‌ها و پرداخت‌ها، امر مبادلات تجاری و بازرگانی را تسهیل کرده و موجب گسترش بازارها و رشد و شکوفایی اقتصاد می‌گردند (موسویان، ۱۳۸۶). بنابراین در پرونده بانکداری، می‌توان نظام بانکی را به یک ابزار دوله‌ای تشبیه کرد که اگر صحیح استفاده شود، موجبات رشد و شکوفایی و استقلال سیاسی و اقتصادی جامعه را به دنبال دارد و اگر نسنجیده به کار گرفته شود، نه تنها سودی ندارد، بلکه فقر و عقب ماندگی به همراه خواهد داشت. بنابراین کشورهایی که توانسته‌اند با ابداع روش‌های مناسب، این ابزار را به نحو صحیح مورد استفاده قرار دهند به پیشرفت‌های مهمی نائل گشته‌اند (موسویان، ۱۳۸۶). بانک‌ها به عنوان مهم‌ترین موسسات خدماتی مالی در اقتصاد یک کشور، به جمع‌آوری سپرده‌های مردم پرداخته و سپس با در نظر گرفتن استراتژی‌ها و سیاست‌های مناسب سعی در تخصیص این سپرده‌ها را دارند. همگان می‌دانند که اعطای تسهیلات یکی از دو وظیفه قابل توجه بانک‌هاست (تجهیز منابع و تخصیص منابع) و در دنیای امروز که همه چیز در حال تکامل و طی نمودن روند پویایی است، این موسسات مالی نیز مستثنی نبوده و بایستی خود را با شرایط ایجاد شده به روزرسانی نمایند. می‌توان گفت که امروزه مشتریان نقش اساسی در تعیین مبلغ، نوع، زمان بازپرداخت و شرایط اعطای تسهیلات داشته و این موضوع رفتار آنان را در بازپرداخت اقساط تسهیلات متفاوت می‌نماید (غلامی، ۱۳۹۴). در اقتصاد ایران به دلیل بانک محور بودن اقتصاد، بانک‌ها به عنوان همراهان اصلی بنگاه‌ها و فعالین اقتصادی محسوب می‌شوند. بنابراین، تحقق رشد بنگاه‌های

اقتصادی و به طبع آن رشد اقتصاد، مستلزم ایجاد ارتباط دو سویه آنها با یک سیستم بانکی کارآمد است زیرا در چنین شرایطی، تنها یک نظام قوی مالی می‌تواند نیاز به منابع را برای تمام فعالین اقتصادی جهت رشد فراهم سازد. به علاوه بانک‌ها به دلیل ماهیت خاص فعالیت خود در تمام بخش‌های اقتصادی رسوخ داشته و هرگونه بی‌ثباتی در عملکرد آنها چه در بخش نظارتی و چه در بخش اجرایی و عملیاتی، اثری فراگیر روی کل سیستم اقتصادی کشور بر جای خواهد گذاشت. (پرویزیان، ۱۳۹۳). در دهه گذشته به دلیل سیاست حمایت از کوچک سازی دولت و اجرای خصوصی سازی بانک‌های دولتی در مقیاسی بزرگ و نیز تاسیس بانک‌های خصوصی، صنعت بانکداری کشور تغییرات معناداری را در شرایط رقابتی خود تجربه کرده است (نظریان، ۱۳۹۲). با شدت گرفتن میزان رقابت در صنعت مذکور، بانک‌ها تلاش می‌کنند تا بتوانند به صورتی هدفمند، میزان موفقیت و یا شکست خود را در زمینه سیاست‌های اعمال شده به منظور جذب سپرده و اعطای تسهیلات در هر استان ارزیابی نموده و با بررسی شرایط حاکم بر هر استان، تصمیمات متناسب را برای بهبود عملکرد خود اتخاذ نمایند. روش‌های بسیار متنوعی برای بررسی عملکرد بانک‌های کشور وجود دارد که بسیاری از آنها هم به صورت کلی مورد استفاده قرار می‌گیرند و هم در سطح استان‌ها و به منظور مقایسه عملکرد استانی شعب بانک‌ها استفاده می‌شوند اما در هیچ یک از این روش‌ها نمی‌توان اثرات مربوط به سیاست‌های پولی و مالی در کل کشور (اثرات کشوری) را از اثرات مربوط به ویژگی‌های منحصر به فرد هر استان (اثرات استانی) و همچنین اثرات مربوط به تلاش‌های مدیریت یک استان در مقایسه با سایر رقبا (اثرات رقابت‌مندی) متمایز نمود. بنابراین ارزیابی در خصوص عملکرد یک استان بدون جداسازی اثرات کشوری و استانی از اثر رقابت‌مندی، نخواهد توانست ملاک مناسبی برای تصمیم‌گیری در خصوص عملکرد و میزان تلاش مدیران یک منطقه را به مدیران ارشد یک بانک ارائه

نماید. در این مقاله روشی ارائه خواهد شد که با استفاده از آن می‌توان هریک از اثرات مختلف کشوری، استانی و رقابتمندی را از یکدیگر تفکیک نمود. تا با استفاده از آن بتوان میزان تلاش هریک از مدیران مناطق بانک را در جهت نیل به اهداف بانک از طریق جذب سپرده و تخصیص بهینه آن اندازه‌گیری نمود و به ارزیابی مناسب‌تری از هریک از مدیران استانی یک بانک دست یافت. در بخش دوم این مقاله ابتدا پیشینه پژوهش مورد بررسی قرار می‌گیرد، سپس در بخش سوم به بررسی نحوه محاسبه‌ی شاخص سهم بازار پایدار پرداخته می‌شود و محاسبه آن در حالت کلی مورد مذاقه قرار می‌گیرد. در بخش چهارم نحوه استفاده از این روش در ارزیابی عملکرد مدیران استانی یک بانک و تفکیک اثرات کشوری، استانی و رقابتمندی ارائه شده و پس از آن این ارزیابی برای یک بانک منتخب در تمام استان‌های کشور مورد محاسبه قرار می‌گیرد. در قسمت پنجم نیز جمع‌بندی کلی از مقاله پیش رو بیان خواهد گردید.

۲- مبانی نظری و مروری بر پیشینه پژوهش

فوجی و همکاران^۱ (۲۰۱۴) در پژوهشی به بررسی کارایی بانک‌های داخلی و خارجی در کشور هند با استفاده از تکنیک تحلیل پوششی داده‌ها پرداختند. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که کارایی بانک‌های داخلی بیشتر از بانک‌های خارجی می‌باشد. چن و پن^۲ (۲۰۱۲) به بررسی کارایی ریسک اعتباری در ۳۶ بانک تجاری تایوان برای دوره‌ی زمانی ۲۰۰۵ تا ۲۰۰۸ پرداختند. آنها نسبت‌های مالی را برای برآورد ریسک اعتباری مورد بررسی قرار دادند و از آنالیز پوششی داده‌ها برای آزمون فرضیه‌ها استفاده نمودند. نتایج آنجا نشان داد که تنها یک بانک توانست در تمام دوره‌ی زمانی کارایی لازم را داشته باشد و به طور کلی ارتباط ضعیفی بین ریسک اعتباری با کارایی یافتند. اِپر و لافونت^۳ (۲۰۱۲) اقدام به بررسی تأثیر ریسک بر عملکرد بانکی در صنعت بانکداری کاستاریکا برای دوره‌ی زمانی ۱۹۹۸ تا ۲۰۰۷ نمودند. آنها بیان

نمودند که وام‌ها، تأثیر منفی را بر بهره‌وری و برگشت‌داری‌ها در زمانیکه نسبت کفایت سرمایه یک اثر مثبت بر حاشیه سود خالص ایجاد می‌نماید، دارد. کارگی^۴ (۲۰۱۱) اقدام به بررسی تأثیر ریسک اعتباری بر سودآوری بانک‌های نیجریه نمودند. نسبت‌های مالی را به عنوان معیار عملکرد بانک انتخاب نمودند و ریسک اعتباری از طریق گزارشات سالانه و نمونه حسابهای بانکی برای سال‌های ۲۰۰۴ تا ۲۰۰۸ برآورد گردید. نتایج آنها حاکی از این است که مدیریت ریسک اعتباری تأثیر مشخصی را در سودآوری بانکهای نیجریه دارد. همچنین بیان کردند که سود دهی با سطح وام‌ها رابطه معکوسی دارد. یعنی وام‌ها و سپرده‌ها کارایی ندارند و در نتیجه ریسک بانکها را بالا می‌برند. هالکوس و سالاموریس^۵ (۲۰۰۴) در پژوهشی بر روی بانکهای تجاری یونان به این نتیجه رسیدند که ادغام بانکها، باعث افزایش کارایی آن‌ها شده است و اینکه تحلیل پوششی داده‌ها می‌تواند مکمل یا جایگزین تحلیل نسبت‌های مالی برای ارزیابی عملکرد باشد. تایرون و همکاران^۶ (۲۰۰۹) در تحقیقی برای ارزیابی کارایی فنی ۱۱۷ شعبه یکی از بانکهای تایوان از مدل تحلیل پوششی داده استفاده نمودند که در این پژوهش متوسط کارایی شعب ۵۴ درصد و تعداد ۹ شعبه کارا تشخیص داده شد. برگندال و لیندبلاد^۷ (۲۰۰۸) در تحقیقی بر روی بانکهای پس‌انداز سوئد به این نتیجه رسیدند، زمانیکه کارایی بانکها از لحاظ ارائه خدمات به مشتریان تعیین می‌شود در مقایسه با زمانیکه کارایی بانکها از لحاظ کسب سود اندازه‌گیری میشود، تعداد بیشتری از بانکهای مورد مطالعه کارا هستند. اما متوسط میزان کارایی طبق هر دو مفهوم تقریباً یکسان است.

در زمینه مطالعات انجام شده در داخل کشور نیز محمد مهدی امینی (۱۳۹۲) در پژوهشی با عنوان "ارزیابی کارایی نسبی بانک مهر اقتصاد در شهر تهران با استفاده از تحلیل پوششی داده‌ها" به بررسی کارایی ۷۵ شعبه بانک مهر اقتصاد شهر تهران پرداخته است. نتیجه این تحقیق نشان می‌دهد شعبی می‌توانند

ایران اندازه گیری شده است. بعلاوه با استفاده از توانایی های روش فوق الذکر، بازده به مقیاس واحدهای مورد مطالعه (ثابت، متغیر، فزاینده و کاهنده به مقیاس) به طور اجمالی بررسی شده است. یوسفی حاجی آبادی (۱۳۸۴) در مطالعه دیگری بعد از جمع آوری اطلاعات شعب و میزان داده ها و ستانده های شعب با استفاده از روش مقایسات زوجی با روش چند مرحله ای و برای سالهای ۱۳۸۳-۱۳۸۱ اقدام به محاسبه نمرات کارایی شعب بانک مسکن در دو حالت بازده ثابت و متغیر به مقیاس شده است. برهانی (۱۳۷۶)، در طرح محاسبه کارایی بانکهای تجاری با بهره گیری از برنامه ریزی خطی به محاسبه کارایی بانکهای تجاری پرداخته است. نتایج بدست آمده از تحقیق وی حاکی از رابطه مثبت بین کارایی و اندازه، تعداد شعب، سطح تحصیلات کارکنان و سود شعب و رابطه منفی بین درصد دارایی های ثابت به کل دارایی ها می باشد. نادری کزج (۱۳۸۴)، در طرح بررسی و مقایسه کارایی نظام بانکداری ربوی و غیر ربوی در جهان با رویکرد تحلیل پوششی داده ها به بررسی کارایی بانکداری بدون ربا و مقایسه کارایی بانک های غیر ربوی با بانک های ربوی در دنیا پرداخته است. وی در این تحقیق کارایی ۴۶ بانک غیر ربوی و ۶۴ بانک ربوی در سال ۲۰۰۱ در جهان را با روش CCR محاسبه و نشان داده است که کارایی بانکداری غیر ربوی در جهان در سال ۲۰۰۱ نسبت به سال ۲۰۰۰ کاهش یافته است و کارایی بانکهای غیر ربوی که در شرایط رقابتی در کنار بانکهای ربوی فعالیت می کنند از بانکهای که تحت نظام بانکداری غیر ربوی عمل می کنند بیشتر است. ابراهیم پور (۱۳۸۵)، در طرح برآورد کارایی و بهره وری در بانک تجارت و بررسی تطبیقی آن بین واحدهای استانی بانک تجارت با استفاده از روش DEA به برآورد کارایی و بهره وری ۲۹ واحد استانی بانک تجارت طی سالهای ۱۳۸۳-۱۳۸۲ و محاسبه شاخص مالم کوئیسیت پرداخته است. طبق نتایج بدست آمده این تحقیق، تحت شرایط بازدهی متغیر نسبت به مقیاس، استان های تهران، ایلام، چهارمحال

قدرت مانور بیشتر در زمینه اقتصادی و طرح های توسعه ای داشته باشند که کارایی قابل ملاحظه ای نسبت به سایر رقبای خود در نظام بانکی داشته باشند. سخنور و همکاران (۱۳۹۱) در مطالعه ای با استفاده از داده های ۳۶ شرکت برق ایران و با استفاده از روش تحلیل پوششی داده ها به موضوع سنجش کارایی شرکت های توزیع برق ایران پرداخته است. نتایج این پژوهش نشان می دهد که بین شرکت های گروه اول، شرکت توزیع برق استان خراسان رضوی و بین شرکت های گروه دوم، شرکت توزیع برق غرب تهران بیشترین کارایی را داشته است. رستمی و همکاران (۱۳۹۰) با استفاده از تکنیک تحلیل پوششی داده ها به بررسی ارزیابی کارایی بانک های پذیرفته شده در بورس و اوراق بهادار تهران پرداختند. نتایج این تحقیق نشان می دهد از دید واحد تصمیم گیری ایده ال، بانک کارافرین، ملت و پارسیان کمترین فاصله و بانک صادرات بیشترین فاصله را با واحد تصمیم گیری ایده ال داشته است. حسین زاده بحرینی و همکاران (۱۳۸۷) در تحقیقی دیگر، بررسی کارایی بانکهای دولتی و خصوصی با استفاده از روش تحلیل پوششی داده ها نشان می دهد با "نگرش درآمدی" کارایی بانکهای دولتی بیش از بانکهای خصوصی است که علت آن نیز تازه تاسیس بودن این بانکها و نیز دیدگاههای مدیریتی متفاوت این نوع بانکها در استفاده از نهاده های تولید است. در نگرش "ارزش افزوده" ملاحظه می شود که کارایی بانکهای خصوصی بیش از بانکهای دولتی است و علت اصلی آن بالا بودن کارایی فنی در این بانکها است. در انتها پیشنهاد و نتیجه گیری عمدتاً حول این مساله است که به دلیل عملکرد نسبتاً رضایتبخش بانکهای خصوصی و نیز ابلاغ بندهای ذیل اصل ۴۴ قانون اساسی، زمینه برای حضور بانکهای خصوصی فراهم تر شود تا عرصه رقابت میان دو گروه بانکها، ارتقای سطح کیفیت خدمات و کارایی آنها را در برداشته باشد. علیزاده صانع (۱۳۸۷) در مطالعه ای، با بکارگیری متدولوژی تحلیل پوشش داده ها، کارایی ۱۹ شعبه بانک صادرات یکی از بزرگترین بانک های تجاری

صادرات همان کالا که با رشد واردات جهانی گسترش می‌یابد، محاسبه می‌شود. بر اساس این تعریف خواهیم داشت:

$$E_{ij} = \Delta x_{ij} - r x_{ij} \quad (3-1)$$

که در آن Δx_{ij} تغییرات صادرات حقیقی کالای i توسط کشور j طی دو دوره زمانی و r نرخ رشد واردات جهانی است. رابطه زیر را در نظر می‌گیریم:

$$DX_{ij} = S_k X_{ij}^k = S_k d_{ij}^k X_{ij}^k \quad (3-2)$$

که در آن D معرف تفاضل، S_k معکوس سهم کشور k از واردات جهانی آن محصول، X_{ij}^k صادرات کالای i توسط کشور j به بازار k کشور مقصد و d_{ij}^k رشد صادرات کالای i توسط کشور j به بازار k است. در این رابطه S_k می‌تواند مقادیری بین یک (در صورت وجود یک بازار هدف) تا بی‌نهایت (تعداد زیاد بازارها) اختیار نماید و در نهایت با اضافه و کم کردن عبارت‌هایی به دو طرف تساوی رابطه بالا، بدست می‌آوریم:

$$(3-3)$$

$$DX_{ij} - r S_k X_{ij}^k = (r_i - r) S_k X_{ij}^k + (r_{ik} - r_i) S_k X_{ij}^k + (d_{ij}^k - r_{ik}) S_k X_{ij}^k$$

که در آن r_{ik} معرف رشد واردات کالای i در بازار k است. در این رابطه اولین جمله سمت راست تساوی اثر کالایی، دومین جمله اثر کشوری و سومین جمله اثر رقابت‌مندی را نشان می‌دهد.

اثر کالایی نشان می‌دهد که چه میزان از تغییر در صادرات، ناشی از رشد سریع واردات جهانی کالای i در مقایسه با سایر کالاهاست. چنانچه مقدار این عبارت مثبت باشد، نمایانگر آن است که بخشی از افزایش در صادرات کالای i توسط کشور j به دلیل تقاضای روبه رشد این کالا است.

اثر کشوری نشان می‌دهد که چه میزان از تغییر در صادرات ناشی از افزایش تقاضا در کشور مورد نظر

و بختیاری، گلستان و یزد جزء کاراترین و استان هرمزگان ناکارترین واحدهای استانی بانک تجارت می‌باشند. همچنین بانک تجارت می‌تواند با تخصیص بهینه منابع (افزایش کارایی فنی) تولید خود را تا ۲۵ درصد و با تغییر و اصلاح شیوه‌های مدیریتی، تولید خود را تا ۲۰ درصد و با تغییر در اندازه بانک تولید خود را تا ۷ درصد افزایش دهد.

در تمام روش‌های استفاده شده امکان جداسازی اثرات کشوری، استانی و رقابت‌مندی وجود ندارد بنابراین ارزیابی درست و دقیقی را به مدیران ارشد یک بانک ارائه نمی‌نماید. به عبارت دیگر در روش‌های موجود، همواره مدیرانی که در مناطق پررونق قرار گرفته‌اند در مقایسه با مدیرانی که در مناطق کم رونق‌تر قرار گرفته‌اند، بهتر ارزیابی می‌شوند. چراکه اثرات منطقه‌ای از اثرات رقابت‌مندی جداسازی نشده است. البته برای حل این مشکل در برخی از بانک‌های کشور، درصد رشد تسهیلات و سپرده‌ها ملاک ارزیابی قرار می‌گیرد که این روش نیز نمی‌تواند به‌طور کامل مشکل موجود را حل کند. در ادامه پس از معرفی روش محاسبه شاخص سهم بازار پایدار که کاربرد اصلی آن در محاسبه مزیت رقابتی است، نحوه استفاده از این روش برای جداسازی اثرات کشوری، منطقه‌ای و رقابت‌مندی به‌منظور ارزیابی هرچه بهتر مدیران استانی یک بانک ارائه می‌گردد.

۳- محاسبه شاخص سهم بازار پایدار^۸

به طور کلی شاخص سهم بازار پایدار برای محاسبه مزیت‌های نسبی در یک صنعت مورد استفاده قرار می‌گیرد و در آن از روش تجزیه ساختاری برای تشریح مولفه‌های مختلف موثر بر افزایش یا کاهش سهم صادراتی کشورها استفاده می‌شود. "تحلیل سهم بازار پایدار" ابزاری مرسوم بدین منظور است. در این روش تغییر صادرات به سه اثر کالایی، کشوری و رقابتی تجزیه می‌شود:

به منظور تخمین اثرات سه‌گانه فوق، لازم است از تغییر در صادرات کالای i توسط کشور j و رشد

۴- معرفی مدل و داده‌ها

روش این تحقیق بر اساس استدلال قیاسی بوده و بعد از آن با استفاده از داده‌های واقعی سعی در تجزیه و تحلیل دنیای واقعی خواهد بود. در این منطبق بر اساس اصول منطقی و برخی فرض اولیه مدلی ساخته و معرفی می‌شود. لازم به ذکر است همانطور که در قسمت قبل توضیح داده شد این مدل با برخی تفاوت‌ها سال‌ها در تجزیه و تحلیل تجارت خارجی کشورها مورد استفاده قرار می‌گیرد. لیکن برای اولین بار است که جهت برآورد عملکرد واحدهای بانکی مورد توجه قرار گرفته است.

علت اصلی استفاده از این روش پاسخگویی به سوالات ذیل بوده است:

- ✓ آیا واحدهای با رشد کل بیشتر لزوماً عملکرد بهتری داشته‌اند؟ مثلاً اگر طی دوره مورد بررسی رشد سپرده‌ها یا تسهیلات یک منطقه بیشتر باشد، آیا این به معنی عملکرد بهتر مدیریت آن منطقه بوده است؟
- ✓ نقش عوامل محیطی مانند سیاست‌های دولت و بانک مرکزی چگونه قابل تفکیک خواهد بود؟
- ✓ آیا امکان تفکیک اثرات مختص هر منطقه مانند رونق و رکود در اقتصاد محلی قابل بررسی خواهد بود؟

بر اساس سوالات فوق فرضیاتی نیز به شرح ذیل طراحی گردیده است:

- ۱) مناطق با رشد بیشتر در سپرده‌ها، فارغ از اثرات کشوری و استانی، عملکرد موفقتری نیز داشته‌اند.
- ۲) مناطق با رشد بیشتر در تسهیلات، فارغ از اثرات کشوری و استانی، عملکرد موفقتری نیز داشته‌اند.
- ۳) عمده تغییرات در سپرده‌ها ناشی از اثرات کشوری و سیاست‌های دولت و بانک مرکزی است.

می‌باشد. به عبارت دیگر این اثر، ارزش صادرات کشور Z از کالای i که به بازار k عرضه می‌شود، $(r_{ik} S_k X_{ij}^k)$ را با ارزش صادرات کالای i توسط کشور Z که همگام با رشد جهانی واردات کالای i رشد می‌کند (یعنی $\delta r_{ik} S_k X_{ij}^k$)، مورد مقایسه قرار می‌دهد. چنانچه مقدار این عبارت مثبت باشد، حاکی از آن است که بخشی از رشد صادرات به دلیل انتخاب بازار مناسب بوده و در صورت منفی شدن، این نتیجه حاصل می‌شود که صادرات کالای i توسط کشور Z به بازارهایی روانه شده که از حد متوسط جهانی کمتر رشد می‌کنند.

اثر رقابتمندی تفاوت بین نرخ رشد حقیقی صادرات کشور Z از کالای i به بازار k و رشد واردات کشور k از همان کالا را نشان می‌دهد. چنانچه صادرات کالای i توسط کشور Z به بازار k سریعتر از واردات همان کالا در بازار k رشد کند، در آن صورت گفته می‌شود که قدرت رقابتمندی کشور Z در صادرات کالای i به بازار k در حال افزایش است، یعنی سهم کشور Z از بازار کشور k در خصوص کالای i در حال صعود است. چنانچه این اتفاق در خصوص اکثر بازارهایی که کشور Z به آن‌ها کالای i را صادر می‌کند رخ دهد، در آن صورت گفته می‌شود که صنعت مربوط به این کالا در کشور Z بیش از پیش توان رقابتی خود را افزایش داده است (حسینی، ۱۳۸۶).

بنابراین با توجه به مباحث مطرح شده می‌توان عنوان نمود که در روش فوق، تغییر در صادرات با استفاده از سه منبع زیر توضیح داده می‌شود:

- ۱) تمرکز بر کالاهایی که مصرف آنها در سطح جهان روبه افزایش است.
- ۲) تمرکز بر بازارهای هدفی که مصرف آنها سریعتر از حد متوسط مصرف جهانی افزایش می‌یابد.
- ۳) عامل رقابتمندی بدین معنی که افزایش نفوذ در بازارها (از طریق بهبود در کیفیت کالا، ارائه قیمت رقابتی و ...) منجر به افزایش سهم بازار می‌شود.

تبعیض برای تمامی مناطق اعمال می‌شوند و از سوی دیگر امکان سرایت و انتقال سریع و آسان اثرات آن به تمامی بخش‌های اقتصادی و مناطق مهیا می‌باشد لذا به رشد کشوری سپرده‌ها و تسهیلات به عنوان معیار پایه نگریسته می‌شود.

۲-۴- اثر استانی: این اثر منبعث از سیاست‌های

خاص دولت‌ها در استان مورد نظر و یا ویژگی‌های منحصراً به فرد اقتصادی آن منطقه می‌باشد. به طور مثال اگر حجم سرمایه‌گذاری‌ها و پروژه‌های عمرانی در یک استان افزایش یابد، مسلماً جریان وجوه به وجود آمده حجم سپرده‌ها و تسهیلات اعطایی تمامی بانک‌ها از جمله بانک الف را در آن استان متأثر خواهد نمود. از سوی دیگر زمان اوج فعالیت‌های اقتصادی هر استان نیز در رشد سپرده‌ها و تسهیلات آن منطقه مؤثر می‌باشد. به طور مثال در فصول گرم سال بسیاری از استان‌های شمالی کشور از ورود توریست‌های داخلی از نظر اقتصادی رونق گرفته و یا زمان به ثمر نشستن محصولات کشاورزی باعث افزایش حجم نقدینگی در گردش آن استان در زمان مورد نظر خواهد شد. این اثر نیز خارج از حوزه اختیار و کنترل مسؤلین بانک بوده و باید مقدار آن مشخص و تفکیک گردد. این اثر عموماً در حوزه جغرافیایی مورد بررسی بوده و طی دوره مورد بررسی به ندرت و با کندی به سایر استان‌ها سرایت خواهد کرد. برای تفکیک این باید رشد سپرده و تسهیلات با رشد کشوری آن‌ها مقایسه شود تا بتوان میزان رکود یا رونق نسبی در اقتصاد آن محیط را محاسبه نمود.

۳-۴- اثر رقابتمندی: باقیمانده اثرات بندهای قبل،

تحت عنوان اثر رقابتمندی معرفی می‌شود. این تغییرات، سیاست‌های مدیریت ارشد بانک در زمان‌های مشخص و حسب مقتضیات زمان،

۴) عمده تغییرات در تسهیلات ناشی از اثرات کشوری و سیاست‌های دولت و بانک مرکزی است.

۵) کمترین تغییر در سپرده‌های بانک مورد بررسی مربوط به عملکرد مدیریت بانک می‌باشد.

۶) کمترین تغییر در تسهیلات بانک مورد بررسی مربوط به عملکرد مدیریت بانک می‌باشد.

با توجه به مباحث مطرح شده و همچنین با الهام گرفتن از روش فوق، می‌توان تمامی تغییرات به وجود آمده در سطح منابع و مصارف یک بانک را با توجه به عوامل به وجود آورنده آن‌ها مورد بررسی و ارزیابی قرار داد. به عبارت دیگر به جای بررسی مزیت رقابتی، با استفاده از روش فوق می‌توان دلایل بروز تغییرات در مانده منابع و مصارف بانکی را با توجه به عوامل ایجاد کننده آن تجزیه نمود. بدین معنا که به جای بررسی مجموع تغییرات به وجود آمده در منابع و مصارف یک استان که می‌تواند ناشی از سیاست‌های بانک مرکزی، موقعیت‌ها و ویژگی‌های منطقه‌ای و یا میزان تلاش مدیران هر منطقه باشد، اثرات هر یک از عوامل فوق را تجزیه نمود و ارزیابی مناسب تری را از وضعیت توانمندی مدیران هر یک از استان‌ها، ترسیم نمود.

با کمی تغییر در روش فوق، هر تغییر در میزان مانده منابع و مصارف یک بانک، به سه عامل اصلی تجزیه می‌گردد که عبارتند از ۱- اثر کشوری، ۲- اثر استانی ۳- اثر رقابتمندی. که در ادامه هر یک از این اثرات تعریف می‌گردند:

۱-۴- اثر کشوری: ناشی از سیاست‌های کلان بانک

مرکزی و دولت که باعث قبض و بسط حجم نقدینگی، گسترش یا کاهش قدرت سپرده-گیری و اعطای تسهیلات، افزایش رقابت در سطح کشور و امثالهم می‌شود. این اثر در حیطه کنترل مسؤلین ارشد بانک، مدیران ستادی و استانی نبوده و بانک الف و سایر بانک‌ها بسته به ساختار و حجم فعالیتشان از آن متأثر می‌شوند. از آنجا که سیاست‌های کلان عموماً بدون

$V_{00}' =$ حجم کل سپرده‌ها یا تسهیلات اعطایی بانک
الف در انتهای دوره؛

$V_{00} =$ حجم کل سپرده‌ها یا تسهیلات اعطایی بانک
الف در ابتدای دوره؛

$V_{is} =$ حجم سپرده‌ها یا تسهیلات اعطایی شعب استان
 i بانک الف در ابتدای دوره؛

$r =$ نرخ رشد سپرده‌ها یا تسهیلات کل کشور طی
دوره مورد بررسی؛

$r_i =$ نرخ رشد کل سپرده‌ها یا تسهیلات اعطایی در
استان i طی دوره مورد بررسی؛

$\varepsilon_{is} =$ اثر باقیمانده که حاصل تلاش ویژه شعب بانک
الف در هر استان است.

همانطور که عنوان شده است در عبارت فوق جمله
(۱) سمت راست فرمول فوق را اثر کشوری، جمله (۲)
را اثر استانی و جمله (۳) را اثر رقابت‌مندی گویند.

با فرض ثابت فرض کردن ارقام سمت چپ معادله
(۲-۴)، هر چه نرخ رشد کشوری سپرده‌ها و تسهیلات
بیشتر باشد، اثر کشوری بیشتر و سهم سایر اثرات
کمتر خواهد شد. از سوی دیگر اگر نرخ رشد سپرده‌ها
یا تسهیلات در استان مورد بررسی بیشتر از نرخ رشد
کشوری باشد، سهم اثر استانی مثبت خواهد بود و هر
چه این تفاوت به نفع رشد استانی بیشتر تغییر نماید با
فرض ثبات سایر شرایط، اثرات استانی سهم بیشتری از
تغییرات را بر عهده خواهند گرفت. برای نشان دادن
سطح مدیریت و عملکرد مناسب، مدیریت هر استان و
کل بانک باید به گونه‌ای منابع جذب و یا تسهیلات
اعطا نماید که تغییرات به وجود آمده از رشد کشوری و
استانی بسیار فراتر رود. البته با فرض ثبات تغییرات،
هر چه نرخ رشد کشوری کوچکتر و تفاوت آن با نرخ
رشد استانی ناچیزتر باشد، سهم اثر رقابت‌مندی قابل
توجه‌تر خواهد بود.

با توجه به موارد مطرح شده، محاسبات مربوط به
استخراج اثرات کشوری، استانی و رقابت‌مندی از کل
تغییرات مربوط به افزایش و یا کاهش حجم سپرده‌ها

قدرت مدیریت بر منابع انسانی و مادی موجود،
ایجاد ارتباط با اشخاص حقیقی و حقوقی و
صاحبان وجوه در منطقه تحت بررسی، ارائه
خدمات مناسب و شایسته به مشتریان فعلی و
سایر عناصر و عوامل محلی مرتبط با حوزه
بانکداری که عموماً در اختیار و کنترل مدیران
ستادی و مدیریت مناطق و شعب تحت
سرپرستی آنهاست را نشان می‌دهد. فرض
اساسی در اینجا این است که اگر تغییرات را
نتوان به سیاست‌های دولت‌های ملی و محلی و
رکود و رونق نسبی جغرافیای مورد بررسی
نسبت داد، می‌توان در حساب مدیریت سازمان
و عملکرد آن‌ها قرار داد.

بنابراین مدل کلی به صورت ذیل تبیین می‌گردد:
(۱-۴)

$$\Delta V = f(V_{is}, V_j, V_\varepsilon)$$

که در آن:

$\Delta V =$ کل تغییرات به وجود آمده در مانده تسهیلات یا
سپرده‌ها

$V_i =$ تغییرات به وجود آمده در مانده تسهیلات یا
سپرده‌ها به دلیل بروز اثرات کشوری.

$V_j =$ تغییرات به وجود آمده در مانده تسهیلات یا
سپرده‌ها به دلیل بروز اثرات استانی.

$V_\varepsilon =$ تغییرات به وجود آمده در مانده تسهیلات یا
سپرده‌ها به دلیل سایر عوامل که همان اثر
رقابت‌مندیست.

با توجه به موارد فوق، می‌توان فرمول (۱-۴) را
به صورت ذیل بازنویسی نمود:
(۴-۲)

$$V_{00}' - V_{00} \equiv \sum_i \sum_s r V_{is} + \sum_i \sum_s (r_i - r) V_{is} + \sum_i \sum_s \varepsilon_{is}$$

(1) (2) (3)

که در آن:

اینکه نام بانک و نام استان‌های مورد بررسی قید نگردیده است، مقیاس تسهیلات و سپرده‌های بانک مزبور نیز تغییر داده شده است.

و تسهیلات بانک الف انجام شده که نتایج این محاسبات در جداول شماره ۱ و ۲ قابل مشاهده می‌باشد. لازم به ذکر است به‌منظور جلوگیری از افشای اطلاعات محرمانه بانک مورد بررسی، علاوه بر

جدول ۱- تفکیک عوامل مؤثر بر تغییر سپرده‌های بانک الف طی ۶ ماهه منتهی به پایان شهریورماه ۱۳۹۴

استان	کل کشور - میلیارد ریال			بانک الف - میلیون ریال			اثر رقابت‌مندی
	سپرده‌ها - شهریورماه ۹۴	سپرده‌ها - اسفندماه ۹۳	نرخ رشد	سپرده‌ها - شهریورماه ۹۴	سپرده‌ها - اسفندماه ۹۳	نرخ رشد	
۱	۲,۲۱۸,۸۰۸	۲,۰۰۷,۹۴۴	۱۰.۵٪	۲۱,۵۴۵,۴۰۰	۲۱,۸۷۴,۵۵۰	۱.۵٪	-۱,۹۳۳,۴۳۳
۲	۴۴۰,۷۰۵	۳۸۵,۸۱۰	۱۴.۲٪	۵,۹۷۵,۳۱۴	۶,۴۵۸,۸۶۵	۸.۱٪	-۳۶۶,۶۴۳
۳	۱۳۵,۸۷۲	۱۰۶,۰۰۸	۲۸.۲٪	۱,۳۰۴,۶۰۵	۱,۴۱۲,۸۱۱	۸.۳٪	-۲۵۹,۳۲۶
۴	۱۷۹,۹۵۴	۱۵۳,۱۹۱	۱۷.۵٪	۵,۰۷۹,۲۰۳	۵,۲۵۶,۳۰۲	۳.۵٪	-۷۱۰,۲۵۶
۵	۲۱۹,۰۵۳	۱۸۷,۶۴۱	۱۶.۷٪	۱,۳۱۴,۱۶۳	۱,۳۷۷,۳۰۹	۴.۸٪	-۱۵۶,۸۵۲
۶	۱۲۵,۰۱۷	۱۰۸,۰۱۳	۱۵.۷٪	۹۸,۰۲۳	۱۰۱,۳۵۶	۳.۴٪	-۱۲,۰۹۸
۷	۹۲,۸۲۸	۷۹,۴۲۳	۱۶.۹٪	۶۳,۴۰۳	۶۵۳,۲۶۸	۳.۵٪	-۸۴,۷۰۳
۸	۲۷,۶۸۸	۲۲,۵۹۶	۲۲.۵٪	۱,۰۰۴,۶۴۶	۱,۰۶۷,۵۱۷	۶.۳٪	-۱۶۳,۵۳۶
۹	۶۹,۰۵۸	۶۲,۴۳۷	۱۰.۶٪	۶۴۷,۱۰۲	۷۴۸,۸۰۶	۱۵.۷٪	۳۳,۰۸۰
۱۰	۴۹,۷۲۶	۴۲,۷۰۹	۱۶.۴٪	۱,۸۶۲,۶۶۳	۱,۸۵۹,۴۲۲	-۰.۲٪	-۳۰۹,۲۶۹
۱۱	۴۹,۴۱۴	۴۱,۳۶۱	۱۹.۵٪	۱,۸۹۵,۷۰۳	۲,۰۴۷,۱۵۲	۸.۰٪	-۲۱۷,۶۳۶
۱۲	۳۳,۳۴۱	۲۹,۴۱۳	۱۳.۴٪	۸۹۶,۶۴۳	۸۷۷,۴۶۵	-۳.۳٪	-۱۴۸,۹۳۷
۱۳	۶۲,۸۴۶	۵۲,۸۴۲	۱۸.۹٪	۸۴۹,۶۵۵	۹۳۵,۹۵۷	۱۰.۳٪	-۷۴,۵۵۴
۱۴	۶۶,۳۲۴	۵۳,۵۸۰	۲۴.۶٪	۱,۴۰۵,۸۲۰	۱,۴۹۳,۰۳۱	۶.۲٪	-۲۵۷,۹۳۶
۱۵	۱۴,۳۸۰	۱۲,۰۰۴	۱۹.۸٪	۸۵۹,۵۶۶	۸۶۴,۹۶۷	۰.۶٪	-۱۶۴,۷۸۷
۱۶	۱,۰۸۷	۸۹۰	۲۲.۲٪	۴۴,۰۲۴	۵۰,۱۶۰	۱۳.۹٪	-۳۶,۳۹۷
۱۷	۴۶,۴۰۳	۳۹,۱۰۴	۱۸.۷٪	۳۹۹,۹۲۲	۴۰۶,۶۶۵	۱.۷٪	-۶۷,۹۲۸
۱۸	۱۴,۴۹۱	۱۲,۰۷۳	۲۰.۰٪	۶۲۲,۸۷۰	۶۴۳,۸۹۵	۳.۴٪	-۱۰۳,۶۹۴
۱۹	۲۷,۶۳۰	۲۲,۵۶۲	۲۲.۵٪	۳۷۲,۸۸۰	۳۹۵,۱۰۸	۶.۰٪	-۶۱,۵۳۷
۲۰	۵۹,۷۰۵	۵۴,۴۷۸	۹.۶٪	۱,۰۴۰,۱۹۰	۷۸۷,۸۶۷	-۲۴.۳٪	-۳۵۲,۱۳۱
۲۱	۴۰,۲۴۸	۳۵,۰۴۸	۱۴.۸٪	۵۳۸,۲۷۸	۵۴۲,۷۵۶	۰.۸٪	-۷۵,۳۷۳
۲۲	۲۸,۲۴۸	۲۳,۴۸۱	۲۰.۳٪	۱,۱۹۵,۰۱۵	۱,۱۶۷,۳۳۷	-۲.۳٪	-۲۷۰,۲۵۲
۲۳	۳۵,۱۷۵	۳۰,۵۱۸	۱۵.۳٪	۲,۶۷۴	۲,۶۷۷	۰.۱٪	-۴۰۵
۲۴	۳۸,۳۳۱	۳۲,۴۲۰	۱۹.۵٪	۲۳۷,۲۸۵	۲۳۳,۳۵۹	-۱.۷٪	-۵۰,۱۱۶
۲۵	۲۴,۲۳۸	۲۱,۸۴۲	۱۱.۰٪	۵۳۲,۳۳۷	۵۴۷,۲۷۸	۲.۸٪	-۴۳,۴۵۷
۲۶	۴۵,۲۳۱	۳۹,۰۱۴	۱۵.۹٪	۳۸,۱۸۰	۳۸,۷۰۰	۱.۴٪	-۵,۵۶۵
۲۷	۲۳,۰۰۸	۱۹,۸۹۴	۱۵.۷٪	۵۱,۰۴۴	۵۱,۰۴۴	۰.۰٪	-۸,۶۱۳
۲۸	۱۱,۹۱۶	۱۲,۸۷۱	-۷.۴٪	۱۳۳,۹۱۵	۱۴۱,۹۷۳	-۷.۴٪	۱۷,۹۹۸
۲۹	۲۱,۰۹۹	۱۶,۹۵۶	۲۴.۴٪	۸,۵۶۱	۸,۲۹۹	-۳.۱٪	-۲,۳۵۴
۳۰	۳۰,۸۰۶	۲۴,۶۴۷	۲۵.۰٪	۵,۳۳۸	۵,۹۰۵	۱۰.۶٪	-۶۷۷
۳۱	۲۷,۴۲۱	۲۳,۰۱۳	۱۹.۲٪	۸۰,۷۸۰	۹۱۱,۶۶۹	۳.۵٪	-۱۳۷,۷۸۹
جمع کل	۹,۲۹۷,۴۰۳	۸,۱۹۲,۷۶۱	۱۳.۵٪	۵۷,۰۵۷,۱۸۹	۵۶,۵۷۵,۴۱۵	-۰.۸٪	-۸,۰۴۱,۹۴۰

کل سپرده‌های سیستم بانکی در کشور، نرخ‌های رشد متفاوت سپرده‌های سیستم بانکی در هر استان و همچنین نرخ رشد ۱- درصدی سپرده‌های بانک مذکور طی ۶ ماهه منتهی به پایان شهریورماه ۱۳۹۴،

همانطور که در جدول شماره ۱ ملاحظه می‌شود کلیه اثرات کشوری، استانی و رقابت‌مندی از کل تغییرات مربوط به سپرده‌ها استخراج گردیده است. بنابراین جدول فوق و با توجه به نرخ رشد ۱۳/۵ درصدی

اثرات مختلف و مؤثر بر حجم سپرده‌های این بانک طی دوره مورد بررسی به شرح جدول ۱ تفکیک شده است.

با توجه به نتایج استحصال شده در دوره مورد بررسی شعب اغلب استان‌های کشور علی‌رغم مثبت بودن اثرات کشوری و استانی، اثر رقابت‌مندی منفی را تجربه نموده‌اند. البته در این بین شعب استان‌های ۲۸ و ۹ با تلاش و کوشش خود موفق شده‌اند سطح رقابت‌مندی خود را ارتقاء دهند. در مجموع اینگونه استنباط می‌شود که طی دوره مورد بررسی قدرت رقابت شعب بانک در بسیاری از استان‌های کشور کاهش یافته است به طوری که نسبت اثر رقابت‌مندی به اثر کل حدود ۱۶/۷ برابر و منفی است. نکته حائز اهمیت اینک بیشترین عامل مؤثر بر رشد سپرده‌ها ناشی از سیاست‌های دولت، بانک مرکزی و نهادهای حاکمیتی بوده به طوری که اثر کشوری ۱۴/۵ برابر اثر کل و مثبت بوده است. از سوی دیگر اثر استانی یعنی عوامل ناشی از ویژگی‌های اقتصادی هر استان مانند تمایل مشتریان آن منطقه به سپرده‌گذاری، وضعیت اقتصادی هر استان طی شش ماهه مورد بررسی مانند برداشت محصولات کشاورزی، رونق کسب و کارهای کوچک، رونق صنعت توریسم با توجه به فصل تابستان و تعطیلات بسیار در دوره مورد بررسی و امثالهم اگر چه تاثیری مثبت داشته لیکن نسبت به اثر کل تنها ۱/۲ برابر است. بیشترین تأثیر منفی در بخش اثر رقابت‌مندی را به ترتیب استان‌های ۱، ۴ و ۲ داشتند که سهم هر یک از آن‌ها به کل اثر رقابت‌مندی به ترتیب ۲۴، ۹ و ۵ درصد است.

استان ردیف شماره ۱۶ با بیشترین رشد طی شش‌ماهه مورد بررسی، با اثر منفی در بخش رقابت‌مندی مواجه شده است به طوری که کل تغییرات آن حدود ۶۱ میلیارد ریال افزایش بوده در حالیکه اثر رقابت‌مندی آن ۳۶ میلیارد کاهش را نشان می‌دهد. لذا رشد بیشتر لزوماً ناشی از تلاش و عملکرد بهتر یک منطقه نبوده و علت آن می‌تواند اثرات کشوری یا

استانی باشد. چنین امری با تأکید بیشتری برای ردیف شماره ۱۳ نیز صدق می‌کند. بنابراین فرضیه ۱ تأیید نمی‌شود.

طی شش‌ماهه مورد بررسی مانده سپرده‌ها حدود ۴۸۲ میلیارد کاهش داشته است. این در حالیست که طبق محاسبات تغییرات ناشی از اثر کشوری به ترتیب ۶،۹۹۴+ و ۵۶۶+ میلیارد ریال بوده است. لذا بیشترین اثر و تغییرات را در جهت کاهش منابع عملکرد مدیریت بانک داشته است. البته این امر برای هر یک از استان‌ها می‌تواند متفاوت باشد و در کل حکم واحدی نمی‌توان ارائه نمود لذا فرضیات ۳ و ۵ در سطح کل بانک و با استفاده از داده‌های موجود قابل تأیید نمی‌باشد؛ البته از نظر منطقی نیز دلیلی برای تأیید کلی آن و به ازای تمامی مناطق نیز وجود ندارد. در ادامه نتایج محاسبات مربوط به استخراج اثرات کشوری، استانی و همچنین رقابت‌مندی در جدول شماره ۲ مشاهده می‌گردد.

همانگونه که در جدول ۲ مشاهده می‌گردد، در حوزه اعطای تسهیلات، شعب بانک الف عملکرد بهتری را نسبت به حوزه سپرده‌ها ارائه نموده‌اند. تسهیلات بانک الف طی ۶ ماهه نخست سال ۱۳۹۴ رشدی ۶ درصدی را تجربه نمود که تفاوت بسیار ناچیزی با نرخ رشد تسهیلات اعطایی کل کشور داشته است. لذا اثر رقابت‌مندی اگر چه منفی است ولی نسبت این اثر به اثر کل تنها ۲۳-٪ می‌باشد. البته ظاهراً تمامی بار این امر بر روی شعب استان ۱ بوده است زیرا علی‌رغم کاهش ۳ درصدی حجم تسهیلات اعطایی سیستم بانکی در استان ۱، شعب بانک الف در این استان افزایشی ۴ درصدی را تجربه نموده‌اند. همچنین ضعیف‌ترین استان از حیث رقابت‌مندی، استان شماره ۲۰ می‌باشد که علی‌رغم مثبت بودن اثرات کشوری و استانی، نرخ رشد ۵۱-٪ را به ثبت رسانده است.

ردیف	کل کشور - میلیارد ریال			بانک سینا - میلیون ریال			اثر استانی	اثر رقابت‌مندی
	تسهیلات-شهریورماه ۹۴	تسهیلات-اسفندماه ۹۳	نرخ رشد	تسهیلات-شهریورماه ۹۴	تسهیلات-اسفندماه ۹۳	نرخ رشد		
۱	۴,۰۵۷,۶۴۰	۴,۱۸۴,۳۶۰	-۳.۰٪	۴۸,۴۶۶,۳۹۴	۵۰,۴۶۵,۱۱۶	-۳.۲٪	۳,۰۱۸,۳۰۳	۳,۴۸۵,۸۸۰
۲	۳۸۱,۹۳۴	۳۳۲,۱۳۵	۱۵.۰٪	۵,۹۵۰,۳۶۰	۶,۶۶۰,۹۹۷	-۱۱.۹٪	۵۲۱,۴۵۱	-۱۸۱,۵۳۳
۳	۳۳۷,۰۵۵	۱۹۰,۰۲۷	۲۴.۷٪	۳,۳۱۹,۹۳۷	۳,۵۰۰,۹۲۵	-۵.۵٪	۲۰۶,۸۳۸	۶۱۴,۷۹۸
۴	۲۱۱,۷۲۸	۱۸۰,۰۰۶	۱۷.۶٪	۲,۶۲۸,۵۶۰	۲,۸۵۷,۲۷۵	-۴.۷٪	۱۲۸,۷۱۵	۳۱۰,۸۵۷
۵	۲۴۱,۰۱۵	۲۰۳,۶۸۶	۱۸.۳٪	۳,۲۹۹,۹۶۱	۳,۴۲۲,۰۸۵	-۳.۷٪	۱۲۲,۱۲۴	۳۹۹,۱۱۹
۶	۱۷۰,۴۰۴	۱۳۶,۸۹۱	۲۴.۵٪	۱,۶۲۵,۸۸۲	۱,۷۰۲,۷۱۴	-۱.۳٪	-۲۳,۱۶۸	۳۱۴,۹۹۳
۷	۱۹۸,۶۶۹	۱۶۰,۷۴۵	۲۳.۶٪	۳,۷۰۱,۶۶۸	۳,۸۳۷,۵۸۷	-۳.۷٪	۱۳۵,۹۱۹	۶۴۲,۶۹۷
۸	۱۳۰,۵۱۳	۱۰۰,۶۹۵	۲۹.۶٪	۱,۶۸۴,۱۲۴	۱,۹۸۶,۵۰۵	-۱۸.۰٪	۳۰۲,۳۸۱	۳۹۳,۷۸۲
۹	۱۶۱,۶۹۶	۱۴۰,۸۶۸	۱۴.۸٪	۲,۴۳۱,۱۲۸	۲,۶۳۰,۵۹۸	-۸.۳٪	۱۹۹,۱۸۰	۲۰۸,۰۱۵
۱۰	۱۱۴,۵۹۷	۹۶,۱۴۲	۱۹.۲٪	۱,۵۴۵,۸۶۱	۱,۵۹۶,۹۳۱	-۳.۰٪	۴۷,۰۷۰	۹۶,۵۵۹
۱۱	۸۷,۸۳۳	۷۴,۷۶۰	۱۷.۵٪	۱,۳۳۵,۶۶۸	۱,۴۰۴,۶۶۵	-۵.۲٪	۶۸,۸۹۷	۱۵۰,۳۴۹
۱۲	۹۳,۶۶۱	۸۲,۲۹۵	۱۳.۳٪	۶۰۰,۱۷۴	۶۰۵,۷۳۳	-۰.۹٪	۵,۵۵۹	۴۲,۵۸۱
۱۳	۸۵,۷۵۲	۷۰,۹۷۶	۲۰.۸٪	۸۰۰,۲۷۰	۸۵۹,۲۹۶	-۷.۴٪	۵۹,۰۲۶	۱۱۶,۷۴۶
۱۴	۶۵,۷۳۹	۵۲,۵۳۷	۲۵.۱٪	۷۵۰,۸۰۳	۷۷۶,۰۹۸	-۳.۴٪	۲۵,۲۹۵	۱۴۱,۹۹۳
۱۵	۷۰,۸۵۱	۵۶,۵۶۶	۲۵.۳٪	۷۹۴,۲۹۴	۶۹۳,۲۶۰	۱۴.۷٪	-۱۰۱,۰۳۴	۱۵۱,۰۱۶
۱۶	۴۹,۳۴۷	۳۶,۵۵۸	۳۵.۰٪	۱۹۹,۹۰۰	۲۳۱,۹۶۷	-۱۶.۰٪	۳۲,۰۶۸	۵۷,۴۷۶
۱۷	۶۴,۳۵۱	۵۱,۷۱۲	۲۴.۴٪	۳۴۱,۹۶۲	۲۹۸,۷۴۱	۱۴.۶٪	-۴۳,۲۲۱	۶۲,۲۷۳
۱۸	۵۴,۳۳۲	۴۱,۲۰۱	۳۱.۹٪	۷۳۱,۱۳۳	۶۹۴,۴۴۷	-۵.۰٪	-۳۶,۶۸۶	۱۸۷,۴۶۴
۱۹	۷۶,۲۹۶	۵۷,۴۲۲	۳۲.۹٪	۵۹۴,۹۸۷	۵۸۱,۳۵۰	۲.۳٪	۱۳,۶۳۷	۱۵۸,۴۹۰
۲۰	۷۱,۰۳۴	۵۸,۹۰۳	۲۰.۶٪	۱,۸۴۸,۴۸۷	۷۸۴,۴۷۵	۵۷.۶٪	-۱۰,۶۴۰	۲۶۵,۵۴۶
۲۱	۵۶,۲۳۱	۴۶,۷۹۹	۲۰.۲٪	۴۵۷,۸۱۱	۴۷۶,۳۹۵	-۴.۱٪	۱۸,۵۷۴	۶۳,۷۴۷
۲۲	۴۶,۴۹۸	۳۸,۱۶۲	۲۱.۸٪	۶۳۷,۳۰۰	۵۴۲,۳۷۱	۱۶.۹٪	-۹۵,۰۲۹	۹۹,۰۰۶
۲۳	۵۶,۹۲۰	۴۷,۱۰۲	۲۰.۸٪	۲۹۵,۲۳۶	۳۱۵,۴۷۷	-۶.۹٪	۲۰,۲۴۱	۴۳,۱۴۵
۲۴	۵۹,۳۴۷	۴۸,۱۱۱	۲۳.۴٪	۲۵۰,۸۵۷	۲۵۰,۱۵۵	۰.۳٪	-۶۷,۰۰۲	۴۳,۹۸۵
۲۵	۴۰,۷۱۸	۳۵,۰۶۳	۱۶.۱٪	۳۲۰,۱۰۸	۳۳۲,۳۲۴	-۳.۸٪	۱۲,۲۱۶	۳۱,۶۷۸
۲۶	۴۸,۷۴۶	۴۰,۷۹۹	۱۹.۵٪	۲۳۹,۵۶۵	۲۵۴,۷۲۰	-۶.۳٪	۱۵,۱۵۵	۳۱,۷۳۶
۲۷	۳۳,۲۹۷	۲۸,۱۵۴	۱۸.۳٪	۸۸۰,۵۷۰	۱۰۱,۵۶۱	۱۵.۳٪	۱۳,۵۰۵	۱۰,۶۰۰
۲۸	۲۷,۷۶۴	۲۱,۹۱۰	۲۶.۷٪	۲۰۱,۳۹۳	۲۵۳,۴۹۵	-۲۵.۹٪	۵۲,۱۰۲	۴۱,۶۶۱
۲۹	۳۲,۵۶۸	۲۵,۵۷۵	۲۷.۳٪	۱۸۳,۰۹۸	۱۵۲,۴۲۰	۲۰.۳٪	-۳۰,۳۷۷	۳۸,۶۶۰
۳۰	۳۵,۳۹۸	۲۷,۷۳۷	۲۷.۶٪	۱۱۱,۳۷۴	۱۰۸,۰۷۱	۳.۰٪	-۳,۳۰۳	۲۳,۸۲۳
۳۱	۹۸,۰۰۸	۷۱,۸۴۵	۳۶.۶٪	۶۰۳,۳۰۰	۶۲۷,۷۵۷	-۴.۲٪	۲۵,۴۵۷	۱۸۲,۶۴۸
جمع کل	۷,۱۵۹,۶۴۲	۶,۷۲۹,۷۴۴	۶.۲٪	۸۶,۸۸۱,۶۳۰	۹۲,۱۰۰,۴۵۶	-۶.۰٪	۵,۲۱۸,۸۲۷	۵,۳۷۲,۲۲۵

۱۹۶ میلیارد ریال از تسهیلات کاسته است در حالیکه اثر کل آن تنها ۳۰۲+ میلیارد ریال است. بدین معنی که اگر اثرات کشوری و خصوصاً استانی قابل توجه نبودند اثر کل نیز کاهش می‌یافت. بنابراین فرضیه دوم نیز با مثال نقض مواجه بوده و در کل تأیید نمی‌گردد. از سوی دیگر طبق جدول ۲ نسبت اثر کشوری به اثر کل حدود ۱.۰۳٪ است که بیشتر از نسبت اثر استانی (۲۰٪) و رقابت‌مندی (۲۳٪) می‌باشد. لذا اگر چه از نظر منطقی دلیلی برای آن قابل تصور نیست ولی با آمارهای موجود در سطح کل بانک فرضیات ۴ و ۶ قابل تأیید بوده لیکن در سطح استان‌ها قابل تأیید

بطور کلی همانطور که مشاهده می‌گردد، در تمامی استان‌ها بجز استان شماره ۱ اثر رقابت‌مندی منفی است و مسئولان این بانک در استان‌های کشور، نمی‌تواند با سایر بانک‌ها رقابت کند. لذا در مجموع به نظر می‌رسد قدرت رقابت بانک الف در حوزه اعطای تسهیلات نیز با چالش‌های اساسی روبرو بوده که رفع آن‌ها مستلزم مطالعه، برنامه‌ریزی و پیگیری بیشتر تمامی حوزه‌های مرتبط می‌باشد. در این زمینه نیز رشد بالاتر در تسهیلات به معنی عملکرد بهتر نیست چرا که استان شماره ۸ با رشدی ۱۸ درصدی در کل تسهیلات با عملکرد خود حدود

نیستند چرا که فی‌المثل استان ردیف ۱ با ۲۰۱۸، میلیارد ریال رشد تسهیلات، اثر کشوری آن ۳۰۱۸ و لیکن اثر رقابت‌مندی آن ۳۴۸۶ میلیارد ریال است.

۵- نتیجه‌گیری و بحث

در اقتصاد ایران به دلیل بانک محور بودن اقتصاد، بانک‌ها به عنوان همراهان اصلی بنگاه‌ها و فعالین اقتصادی محسوب می‌شوند. بنابراین، تحقق رشد بنگاه‌های اقتصادی و به طبع آن رشد اقتصاد، مستلزم ایجاد ارتباط دو سویه آنها با یک سیستم بانکی کارآمد است زیرا در چنین شرایطی، تنها یک نظام قوی مالی می‌تواند نیاز به منابع را برای تمام فعالین اقتصادی جهت رشد فراهم سازد. به علاوه بانک‌ها به دلیل ماهیت خاص فعالیت خود در تمام بخش‌های اقتصادی رسوخ داشته و هرگونه بی‌ثباتی در عملکرد آنها چه در بخش نظارتی و چه در بخش اجرایی و عملیاتی، اثری فراگیر روی کل سیستم اقتصادی کشور بر جای خواهد گذاشت.

کارایی نظام بانکی مستلزم برقراری نظام ارزیابی صحیح و درست در سطح شعب بانک‌ها و مناطق مختلف است چراکه در صورت عدم برقراری چنین نظامی، نه تنها مدیران ناکارآمد انگیزه‌ای برای اصلاح نقاط ضعف خود ندارند، بلکه به دلیل عدم وجود پاداش‌های متناسب با تلاش افراد، مدیران کارآمد نیز دچار سرخوردگی شده و به مرور زمان، تمام مدیران از تلاش برای بهبود وضعیت موجود، دست خواهند کشید. از طرف دیگر به دلیل وجود اثرات مختلف کشوری و منطقه‌ای، مقایسه مدیران مناطق مختلف با یکدیگر، امری نادرست به نظر می‌رسد؛ چراکه با وجود پتانسیل‌های مختلف منطقه‌ای، ممکن است مدیران یک منطقه با وجود تلاش کمتر، بازخوردهای مناسب‌تری را نسبت مدیرانی که تلاش بیشتر کرده اما به دلیل حضور در مناطق نامناسب‌تر، سپرده و تسهیلات کمتری را دریافت و پرداخت نمایند.

این مقاله با الهام‌گیری از روش سهم بازار پایدار که در بررسی میزان مزیت‌های نسبی یک منطقه

نسبت به سایر مناطق کاربرد دارد، روشی را پیشنهاد نموده است که با استفاده از آن، مدیران ارشد یک بانک می‌توانند اثرات کشوری، منطقه‌ای و رقابت‌مندی را از اثرات کل مربوط به تغییرات پیش آمده در میزان تسهیلات اعطایی و سپرده‌های جذب شده، استخراج نمایند. به عبارت دیگر در صورتی که در یک دوره مالی مشخص، ارزیابی‌های انجام شده در یک بانک از این روش صورت پذیرد، مشخص خواهد شد که چه میزان از تغییرات ثبت شده در هر استان، مربوط به اثرات کل اقتصاد، چه میزان مربوط به تاثیرات درون استانی و چه میزان متأثر از تلاش فردی مدیران آن منطقه خواهد بود.

این مقاله پس از معرفی این روش و نشان دادن نحوه محاسبه آن، روش مذکور را برای یکی از بانک‌های خصوصی کشور پیاده‌سازی کرد و نشان داد علی‌رغم اینکه سپرده‌های جذب شده در نظام بانکی کشور طی دوره مالی شش ماهه منتهی به شهریور ۹۴ افزایش یافته است، اما عملکرد مدیران این بانک به گونه‌ای بوده که نتوانسته‌اند از این فرصت به میزان مناسب بهره‌برداری نمایند، لذا در مجموع سپرده‌های این بانک طی این دوره کاهش یافته است.

همچنین در زمینه تسهیلات اعطایی نیز مشاهده گردید که با وجود مثبت بوده اثر کل و افزایش تسهیلات اعطایی در این بانک، اثر رقابت‌مندی در این بانک منفی بوده است. این امر به این معناست که افزایش مذکور صرفاً به دلیل تاثیرات کلی فضای اقتصاد و اثرات استانی بوده است و عملکرد مدیران این بانک، نسبت به سایر رقبا ضعیف‌تر بوده است.

لازم به ذکر است این روش برای نخستین بار در ایران و جهان به منظور بررسی عملکرد واحدهای استانی بانک‌ها مورد بررسی قرار گرفته و بالتبع نتایج آن قابل مقایسه با مطالعات پیشین نیست.

فهرست منابع

- * پرویزیان و همکاران، (۱۳۹۳). بازآرایی نقش نظام بانکی کشور در راستای تثبیت قانون عملیات بانکداری بدون ربا. اولیت همایش بررسی نقش بانکهای توسعه ای در توسعه اقتصاد کشورها. دانشگاه تهران
- * عزیززاده صانع، نیلوفر، (۱۳۷۸). ارزیابی کارایی سیستم بانکی با استفاده از متدولوژی تحلیل پوششی داده ها مورد پژوهشی بانک صادرات ایران. دانشگاه الزهرا (س)، دانشکده علوم و اقتصاد، پایان نامه کارشناسی ارشد
- * رستمی، محمدرضا. قاسمی، جواد. و فرزانه اسکندری. (۱۳۹۰). ارزیابی عملکرد بانک های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران با تکنیک تحلیل پوششی داده ها. مجله حسابداری مدیریت. سال چهارم، شماره ۸، ۳۰-۱۹.
- * سخنور، محمد. و دیگران. (۱۳۹۱). تعیین کارایی شرکت‌های توزیع برق ایران و عوامل مؤثر بر آن با استفاده از تحلیل پوششی داده ها و رویکرد دو مرحله ای. مجله تحقیقات اقتصادی، ۴۷، ۳۹-۲۱.
- * حسین زاده بحرینی، محمد حسین. ناجی میدانی، علی اکبر. و فرشته چمانه گیر. (۱۳۸۷). مقایسه کارایی اقتصادی بانک های خصوصی و دولتی در ایران با استفاده از مدل تحلیل پوششی داده ها. فصلنامه دانش و توسعه، شماره ۲۵، صص ۴۸-۴۶.
- * حسینی، سید شمس‌الدین، ملک محمدی چهل خانه، مریم، (پاییز ۱۳۸۶)، سنجش مزیت نسبی و رقابتی صنعت چرم ایران در بازارهای جهانی، فصلنامه پژوهشنامه بازرگانی، شماره ۴۴، صص ۲۳۵-۲۶۵
- * موسویان، عباس، (۱۳۸۶)، ابزارهای مالی اسلامی، چاپ اول، تهران، انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.
- * یوسفی حاجی آبادی، رضا. (۱۳۸۴). تخمین و ارزیابی کارایی فنی شعب بانک مسکن. دانشگاه علامه طباطبایی.

یادداشت‌ها

1. Fuji et al
2. Chen & Pan
3. Epure & Lafuente
4. Kargi
5. Halkos & Salamouris
6. Tyrone et al
7. Bergendahl & Lindblom
8. Constant Market Share

